

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԲԵՅԼԵՐՅԱՆ

«ՉԱՐ ՄՇԱԿՆԵՐԻ» ԱՌԱԿԻ ՄԵԿՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅ ՄԻՋԱՆԱԴԱՐՅԱՆ ՔԱՐՈՉԵՈՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ (Մատթ. ԻԱ 33-44, Մառկ. ԺԲ 1-11, Ղուկ. Ի 9-18)

Քանալի բառեր՝ Ավետարան, առակ, մեկնություն, այլաբանություն, տեր, ծառա, եկեղեցու Հայրեր, ավանդույթ:

Նոր Կտակարանի առակները առանձնաբար քննվել են հայ իրականության մեջ միայն XVIII դարում Պետրոս արք. Բերդույանի «Աղբյուր բացեալ» ժողովածուում¹, սակայն, բնականաբար, հայ մեկնողական և քարոզխոսական վաղագույն շրջանի գրականությունից սկսյալ, ուր մեկնվել է նոր Կտակարանը, անդրադարձ է եղել և նրա անքակտելի մասը հանդիսացող առակներին: Այսպիսով, մեզ համար այս հարցում նշանակալի հեղինակներ են Ստեփանոս Սյունեցին, Անանիա Սանահնեցին, Գրիգոր Տաթևացին, Սարգիս Կունդը, Հովհաննես Ծործորեցին և այլք:

Ժողովրդական առակներն ունեն որոշակի յուրահատկություններ, որոնք կապված են տարածաշրջանային և մշակութային ավանդույթի հետ: Այսպես, օրինակ, բուդդայական, կոնֆուցիստական, հնդկական առակների հերոսներն ավելի նման են գրական կերպարի մասին արդի պատկերացումներին, կոնկրետ են՝ սկսած նրանց անուններից, միջավայրը ևս կոնկրետ է, ինչն, իհարկե, անմիջականություն ու հավաստիություն է հաղորդում պատումին, մինչդեռ հրեական և քրիստոնեական առակներում (որոշ բացառություններով), ամեն ինչ ընդհանրացվում է, չի հստակեցվում ո՛չ գործողության վայրը, ո՛չ էլ դեպքերի ժամանակը, իսկ կերպարներն անանուն են: Այս ավանդույթին հատուկ առակներում կերպարներն ու իրավիճակները նախ և առաջ սիմվոլների խաղ են:

Շատ ավելի բարդ է նորկտակարանյան առակների կառուցվածքը. այդտեղ առաջին անգամ ենք հանդիպում պատում-առակների, որոնք միաժամանակ քարոզի անքակտելի մասն են: Ասացվածքի և պատումի միջանկյալ տեսակ են համեմատություն-առակները՝ (տե՛ս Մատթ. ԺԱ 16, կամ ԺԳ 44-50 և այլն): Քրիստոս ոչ միայն շարունակում է Հինկտակարանյան առակային ժանրի ավանդույթը (տե՛ս Բ Թագ. ԺԲ 104, Գ Թագ. Ի 35-42, Եսայի Ե 1-7), այլև կատարելության է հասցնում այն՝ նյութին բոլորովին նոր որակ հաղորդելով:

Դասական առակը կարելի է բաժանել հետևյալ մասերի՝ նախաբան կամ

¹ Բերթոլեան-Աղամալեանց Պետրոս եպս., Աղբյուր բացեալ, միաբան Սբոյ էջմիածնի, Ի Ս. Կարողիկէն էջմիածին, 1845: Սույն գրքի աշխարհաբար թարգմ.՝ Աղբյուր բացյալ (Ավետարանական առակների մեկնություն), աշխ. Հայր Զաքարիա Բաղումյանի, Ս. էջմիածին, 2008:

ներածություն, տեղեկություններ գործող անձանց մասին, պատումի սյուժե, կոնֆլիկտ՝ բախում, կոնֆլիկտի լուծում, խրատ կամ կոչ, որն արտածվում է ընդհանուր նյութից:

Առավել ընկալելի լինելու համար Քրիստոս կիրառում է պարզից դեպի բարձր գնալու սկզբունքը, ասել է թե՛ երկրային առաքինությունից դեպի երկնայինն ու հավիտենականը:

Առակասացության ժանրն անշուշտ առավել բնորոշ էր արևելյան ժողովուրդներին, ինչի մասին վկայում են նաև մեր աղբյուրները. «Այսինքն խօսէր նոցա զբազում բանս աստուածայինս և հոգևորս, սակայն ի ձեռս պէսպէս առական և օրինական, ըստ որում սովորութիւն էր ազգին այնորիկ, և ժամանակին, զի այնպիսի վարդապետութիւնքն ի ներքոյ ոմանց առական, և նմանութեանց լինիցին»²: Հիսուս այդպիսով պարզապես շարունակում է հրեական միջավայրում տարածում գտած ավանդույթը³:

Նորկտակարանական առակների որևէ դասակարգում կարող է միայն պայմանական լինել, և դրանց հստակ տարատեսակներ նշելն անիմաստ է: Իհարկե, մի շարք առակներում հանդիպում են հովիվներ, մշակներ և նրանց տերերը, սակայն առակների ուղերձները չափազանց բազմազան են: Կարելի է տեսնել նաև հակառակ երևույթը, երբ բազում առականման հատվածներով Փրկիչը բացահայտում է նույն գաղափարը: Նմանօրինակ շարք են կազմում, ասենք, Երկնքի արքայության զուգադրումներն, Ուռկանի զուգադրումները, Մանանեխի հատիկի, Թաքնված գանձի և այլն:

Ավետարանական առակներն իմաստային առումով բազմաշերտ են. թեև դրանք իրենց արտաքին պարզությամբ հիշեցնում են ժողովրդական նմանօրինակ ժանրը, սակայն ներքնապես ամբողջովին ներհյուսվելով քարոզի մեջ՝ ստացել են խորհրդաբանական բաղադրյալ շերտեր և, ասես, դարձել քրիստոնեական վարդապետության պատկերավոր Ավետարանը:

Նորկտակարանյան առակը ժանրային առումով. «կարճ պատմվածք է, բայց ոչ այլաբանական, այլ խորհրդանշական՝ վերցվում է որևէ մի սյուժե, հաճախ հասարակ կենցաղային, և զուգադրվում այլ, սովորաբար ինչ-որ վերամբարձ իրողության»⁴:

Քրիստոսի պատմած ավելի քան երկու տասնյակ առակները կենտրոնա-

² Տե՛ս Անանուն, Մեկնութիւն սրբոյ Աւետարանի Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ ըստ Մատթէոսի, Վեներաբիկ, 1737, էջ 295:

³ Պատահական չէ, որ նա հղում է անում (տե՛ս Մատթ. ԺԳ 35) սաղմոսերգու Դավթի խոսքերին. «Բացից առական գբերան իմ, խառնեցայց զառակս իսկզբանէ: Որպէս լուսն և ծանեաք զայս, և հարբն մեր պատմեցին մեզ» (Սաղմ. Հէ 2-3): Հին Կտակարանի առաջին առակն, ըստ երևույթին, Հովաթամ Սյովեմացու պատկերավոր համեմատությունն է ծառերի հետ, որոնք ցանկանում են իրենց համար արբա կարգել (Դատ. Թ 7-20):

⁴ Մխիթար Գոշի առակները, ՄՀ, ԺԲ դար, Ի հ., Մխիթար Գոշ, գիրք Բ, Երևան, 2014, Օլգա Վարդապարյանի առաջաբանը, էջ 16:

ցած են գերազանցապես երկու Ավետարաններում՝ Մատթեոսի և Ղուկասի մոտ: Մարկոսի Ավետարանում հանդիպում ենք ընդամենը չորս առակի, իսկ Հովհաննեսի Ավետարանում կա միայն երկու առականման դրվագ (տե՛ս Յովհ. Ժ 1-18, Ժե 1-5):

Վերոնշյալ Ավետարաններում նույն իրողության մասին խոսելիս, դիտվում են տարբեր ձևակերպումներ և շեշտադրումներ, իսկ մեկնիչի առաջնային նպատակը ոչ միայն այդ հատվածների միջև զուգահեռներ հայտնաբերելն ու տարբերությունները բացատրելն էր, այլև ավետարանական այն հիմնական ու ընդհանուր ուղերձները մատնանշելը, որի համատեքստում է միայն հնարավոր ամբողջապես ընկալել տվյալ դրվագը կամ կոնկրետ խոսքը:

Նորկտակարանյան որևէ առակի ասելիքը կամ ուղերձը ընկալելու համար հաճախ պակաս կարևոր չէ, թե Քրիստոս երբ և ինչ պայմաններում է պատմում այն: Օրինակ՝ մեր քննության նյութ հանդիսացող «Չար մշակների» առակում մի շարք իրադարձություններ են տեղի ունենում, որոնք առավել հստակ են ի հայտ բերում Փրկչին հանդիմանողներին⁵, և առակը պատմվում է ի պատասխան դրանց:

Ինչպես գիտենք, որոշ դրվագներ հանդիպում ենք ոչ թե մեկ, այլ մի քանի Ավետարաններում: Այս առումով, առակների պարագայում, նույն պատմության թեկուզ չնչին տարբերություններ պարունակող շարադրանքն ինչ-որ տեղ կարելի է ընկալել իբրև պատումի առաջին մեկնություն: Մասնավորապես, Ղուկասի Ավետարանում չկան հենց առաջին դրվագի որոշ մանրամասներ. «և ցանգով պատեաց զնա, և փորեաց ի նմա հնձան, և շինեաց աշտարակ» (Մատթ. ԻԱ 33), կամ ինչպես Մարկոսի մոտ է. «...և ած շուրջ զնովաւ ցանգ, և գուբ հընձան փորեաց և շինեաց աշտարակ» (Մարկ. ԺԲ 1):

Ահա ևս մի տարբերություն: Մինչ որդուն ուղարկելը, այգու տերը երկու անգամ ուղարկում է նախ իր ծառաներին, որոնց Մատթեոսի և Մարկոսի Ավետարաններում սպանում են, իսկ Ղուկասի մոտ՝ միայն ծեծում: Այսպիսով, եթե այդ ծառաները, ինչպես համարում են շատ մեկնիչներ (տե՛ս ստորև), Փրկչին նախորդող մարգարեներն էին, ապա նրանց սպանությունն էլ մարգարեների մարտիրոսությունը պիտի խորհրդանշեր: Իսկ Ղուկասի Ավետարանում սպանում են միայն որդուն, ինչը թերևս նշանակում է, որ Ղուկասի մոտ երկրորդական որոշ հանգամանքներ մթազնվել են:

«Երկու պարտապանների» (Մատթ. ԺԷ 23-35), «Չար մշակների» (Ղուկ. Ի

⁵ Գտնվելով մի տան մեջ՝ Հիսուս բուժեց դիվահարին: Փարիսեցիները սա համարում են «դևերի իշխանի» ձեռքի գործը: Քրիստոս դատապարտում է փարիսեցիների այս խոսքը՝ զգուշացնելով զեթ մնալ Սուրբ Հոգու դեմ հայհոյախոսելու մեղքից: Մարդկանց մեջ Նրա մասին հակասական լուրեր էին տարածվում: Փրկչի և Նրա վարդապետության հանդեպ վերաբերմունքը ժողովրդին բաժանում էր խմբերի. ոմանք ծարավի էին Նրա խոսքին և կլանում էին այն, մյուսներին առաջնորդում էր աննպատակ հետափոխմանը, ուրիշները տոգորված էին թշնամանքով:

9-19) կամ «Այգու և մշակների» (Մատթ. Ի 1-16) առականերում խոսվում է տիրոջ և ծառաների փոխհարաբերության մասին, և միայն երկու առակում՝ «Երկու որդիների» (Մատթ. ԻԱ 28-32) և «Անառակ որդու» (Ղուկ. ԺԵ 15-32) կոնֆլիկտը կառուցված է հոր և որդու միջև:

Գալով առակի խորհրդաբանական կառուցվածքին՝ մեկնողական գրականության մեջ տեսնում ենք, որ ծառաները երբեմն նույնացվում են մարգարեների հետ, իսկ քահանաներին կոչում են մշակներ: Այս մասին խոսում է Յովհաննես Երզնկացին. «...զի մարգարէքն զկամս Աստուծոյ միայն պաշտէին առանց վարձու, իսկ քահանայքն վասն վարձուց տասանորդին՝ մշակէին ժողովրդեան»⁶: Ծառաներից ոմանց ձաղկում են, ոմանց՝ սպանում, և նոր միայն Տերը ուղարկում է իր սիրելի որդուն՝ ասելով. «Թերևս իմ այս որդուց ամաչեն» (Մարկ. ԺԲ 6):

Մեկնողական գրականության մեջ կան սուրբգրային հատվածներ, որ, ժամանակի ընթացքում միասնաբար մեկնվելով, ձեռք են բերել հստակ շաղկապվածություն: Այդպիսի մի կապ կարելի է տեսնել «Չար մշակների» առակի հետևյալ տան՝ «Եւ կալեալ մշակացն զծառայս նորա, զոմն տանջեցին, զոմն սպանին, զոմն քարկոծեցին» (Մատթ. ԻԱ 35) և «Աղքատ Ղազարոսի» առակի եզրափակող հատվածի միջև. «Եթէ Մովսիսի և մարգարէիցն ոչ լսեն և ոչ թէ ի մեռելոց որ յառնէ՝ հաւանեսցին» (Ղուկ. ԺԶ. 31):

Այս առակը զուգահեռվում է նաև Մատթեոսի Ավետարանում հանդիպող «Երկու որդիների» առակի հետ (Մատթ. ԻԱ 28-32), որը տեսանելի է նաև Հայոց ճաշոց ժողովածուում՝ Մեծ Պահջին առնչվող ընթերցանության շրջանում: Սա մի փոքրիկ պատմություն է, ըստ որի՝ հոր կարգադրությունը որդիներից առաջինը մերժում է կատարել, սակայն ի վերջո հանձն է առնում, իսկ երկրորդ որդին խոստանում է, որ կկատարի, սակայն դրժում է: Այսպիսով, Քրիստոս եզրափակում է. «Ամէն ասեմ ձեզ, զի մաքսաւորք և պոռնիկք՝ յառաջեսցեն քան զձեզ յարքայութիւն երկնից: Զի եկն Յովհաննէս ճանապարհաւ արդարութեան՝ և ոչ հաւատացէք նմա, և մաքսաւորք և պոռնիկք հաւատացին նմա, և դուք տեսէք՝ և ոչ զղջացարուք յետոյ հաւատալ նմա» (Մատթ. ԻԱ 31-32):

Հայ մեկնողական ավանդույթում սույն առակի միջոցով մեկնիչներն ի ցույց են դնում հրեա և հեթանոս ժողովուրդների հակադրությունը, գտնելով որ այս «չար մշակները» խորհրդանշում են հրեաներին, ովքեր շարժարեցին և սպանեցին տիրոջ ուղարկած ծառաներին (մարգարեներին), որից հետո միայն տերը ուղարկեց իր սիրած որդուն. «Որպէս զանպտուղ ուռն Իսրայէլի, որ էին գաւաք և անպիտանք փշաբերք, զոր անէծ Տէրն զչար մշակսն ըստ արինակի թգեկնոյն անպտուղ (տե՛ս Ղուկ. ԺԳ. 6-9), որ արինաւքն էին տերևալիցք և

⁶ Յօհաննէս Մորժորեցի՝ Մեկնություն Մատթեոսի Ավետարանի, Ս. Էջմիածին, 2009, աշխ. Գոհար Ղազարյանի, Սեդա Ստամբուլցյանի, Գայանե Ներսիսյանի, էջ 461(այսուհետև՝ Յովհաննէս Մորժորեցի):

դառինք, և չորք, և սրով հոգևոյն հատեալք, զոր կտրեաց Բանն՝ ի բաց դնելով, և եդ զնոսա առակս և յողբ ի դէպ»⁷: Այս այլաբանությունը հավատարիմ են մի շարք հեղինակներ. «Թուի ինձ, թէ զհրեիցն իսկ ականարկիցէ և զհաւատացելոց, որք յառաջնումն պայծառագոյնք երևեցան և յետոյ ծուլանայցեն և յետս երթիցեն և զայլոց, որ ի շարեացն զերծանիցին և անցուցանիցեն ընդ բազում առաքինութեամբ: Եւ Տէր մեր վասն այսորիկ առակեաց զառակն»⁸:

Եվ այսպես, այգու տերը մշակների մոտ է ուղարկում իր ծառաներին, իսկ հետո և որդուն: Մշակները ծեծում են ծառաներին, այնուհետև սպանում նաև այգու տիրոջ որդուն՝ նրա ժառանգությունը տիրանալու նպատակով: Այլաբանությունը բոլոր մեկնաբանություններում ականհայտ է «ծառաները» Տիրոջ ուղարկած մարգարեներն էին, իսկ որդին՝ Փրկիչը. «Այսու զմարդասիրութիւնն իւր ցուցանէ և զնոցա հետտութիւնն, բայց «բազում ծառայս» ասելով կարի զպատիժս նոցա ծանրացուցանէ, զի ոչ ի ծառայիցն Աստուծոյ ականածեցին և ոչ ի բազմացն աշառեցան, այլ սպանին և զնոսա և շարշարեցին և նախատեցին, որպէս զԵղիա և զԵղիսէոս և զերկոտասան մարգարէսն և զայլս բազումս», «...Եւ դարձեալ յետոյ առաքեալ զՈրդին, ո՛չ եթէ վերջին էր նա, այլ յետոյ երևեցաւ մարմնով, որ ըստ աստուածութեանն նախ էր, քան զյաւիտեանս՝ ըստ Յովհաննու, թէ «Որ գալոցն է զկնի իմ, նախ քան զիս է» (հմմտ. Յովհ. Ա. 15)⁹: Իսկ ինչու՞ էր որդին միանշանակ դիտվում իբրև Քրիստոս: Բարսեղ Շնորհալին մեր ուշագրությունը սևեռում է հուշող բառերի վրա. չէ՞ որ առակում այգու տերը ուղարկում է իր միակ և սիրելի որդուն և ոչ բազում որդիներից սիրելիին. «Ձի ոչ եթէ բազում որդիս ունէր և ընտրեաց ի բազմացն զատելին միայն, այլ մի էր Որդին, և այն՝ հաճոյ և սիրելի, որ է Քրիստոս միածին Որդին»¹⁰:

Մեկնողական գրականության մեջ անգամ մշակներին՝ որդուն տեսնելու՝ առաջին հայացքից պարզ դրվազը իմաստային յուրահատուկ ենթաշերտեր է պարունակում: Ըստ վարդապետներին՝ այն վկայում է, որ Հիսուս ծածուկ կերպով չեկավ, այլ հայտնապես, և սա առանցքային է դավանաբանական տեսանկյունից, ինչպես և պատահական չէ, որ առակում որդին վերջում է ուղարկվում: Այս հանգամանքը քննում են մի շարք հեղինակներ. ««Ձնա առաքեաց առ նոսա յետոյ»։ Ոչ եթէ վերջին էր նա, այլ զի յետոյ երևեցաւ մարմնով, այն, որ միշտ էր, որպէս վկայեաց Յովհաննէս, թէ. «Ձկնի իմ գայ այր, որ յառաջ իսկ

⁷ Սարգիս Կունդ, *Մեկնութիւն Աւետարանին Գովասու, աշխ. Եզնիկ եպս. Պետրոսյանի*, Ս. էջմիածին, 2005, էջ 465 (այսուհետ՝ Սարգիս Կունդ):

⁸ Արխատակէս և Եփրեմ, *Ավետարանական առակների մեկնություններ*, կազմ. Լ. Հովսեփյան, Ս. էջմիածին, 2013, էջ 113:

⁹ Յովհաննէս Մորժորեցի, 462:

¹⁰ Բարսեղ Շնորհալի՝ (Մաշկկարցի), *Մեկնութիւն Սրբոյ Աւետարանին, որ ըստ Մարկոսի, աշխ. Տէր Անդրեաս վրդ. Ակնեցոյ, Բ. Բ, Կոստանդինուպոլիս (ի Հասանփաշա խանն)*, 1826, էջ 173, այսուհետ՝ Բարսեղ Շնորհալի:

էր, քան զիս» (Յովհ. Ա. 30)», – գրում է Բարսեղ Շնորհալին¹¹: Գրեթե նույն բանն է ասում և Հովհաննես Ծործորեցին. «Է՛ր վասն յառաջագոյն ոչ առաքեաց զՈրդին. զի յիրացն, որ անցուցանէին ընդ ծառայսն, ըստգտանիցեն զանձինս և ցածնուցուն ի ցասմանէն, և ապա յայնմանէ, որ եկն, զանգիտեսցեն և ամաչեսցեն: Եւ դարձեալ յետոյ առաքեալ զՈրդին, ո՛չ եթէ վերջին էր նա, այլ յետո՛յ երևեցաւ մարմնով, որ ըստ աստուածութեանն նախ էր, քան զյաւիտեանս՝ ըստ Յովհաննու, թէ՛ «Որ գալոցն է զկնի իմ, նախ քան զիս» (հմմտ. Յովհ. Ա. 15): «Առաքեաց, – ասէ, – առ նոսա զորդի իւր»՝ զհամագոյակիցն իւր և զհարազատ սիրելին, որպէս վկայեաց ի Քաբոր և ի Յորդանան (տե՛ս Մատթ. ԺԳ. 5, Գ. 17): Եւ «առաքեաց» ասելն, զմարդկութիւնն նշանակէ, կամ իբրև զԱստուած՝ զի զհաճութիւն Հաւրն ցուցցէ առ որս զիւրն զամենայն զբանս և զգործս վերաբերէր»¹²: Եվ Որդուն՝ Քրիստոսի հետ զուգադրումը գալիս է վաղագոյն մեկնություններից, զորօրինակ ընդհանրական Հայրերից՝ եփրեմ Ասորու մոտ կարգում ենք. «Այսինքն՝ ի բնութենէ Հաւր Որդին միածին, և յետոյ՝ առաքեալն: Ոչ թե վերջինն էր նա, այլ զի յետոյ երևեցաւ այն, որ երբեմն էր իսկակից Հաւր: Որպէս վկայեաց Յովհաննէս, թէ՛ «Որ գալոցն է զկնի իմ, յառաջ է քան...» (Յովհ. Ա. 30) զյաւիտեանս»¹³:

Քրիստոս, որպէս կանոն, առականերով խոսում է բնության մեջ: Քարոզի այս եղանակն աշխատեցնում է ունկնդրի երևակայությունը, լսողն այդ ընթացքում միայն պասիվ մասնակից չէ: Ծանոթ իրավիճակների, հարազատ կերպարների ուղեկցություններ վերջինս վայելում է ճշմարտության ճանաչման բերկրանքը. «Արդ, Տեառն մեր յայսմիկ աւուր դիտելով, զի մեծ բազմութիւն ժողովրդեան գալոց էր ի լսել զբանն կենաց և տունն քարոզութեան իւրոյ ոչ էր բաւական տանիլ զայնքան բազմութիւն, ել ի տանէն և գնացեալ նստաւ առ ծովեզրն»¹⁴:

Անհնար է սույն ուսումնասիրության շրջանակներում բավարար կերպով կանգ առնել առակում հանդիպող հանրահայտ խորհրդաբանական շերտեր ենթադրող՝ «գիւնու», որ Հին Կտակարանում ուրախության¹⁵, իսկ Նորում՝ Քրիստոսի արյան խորհրդանիշն է, «աշտարակի», որ հեռուն դիտելու և ահագանգ հնչեցնելու համար կառուցված շինություն էր, դրանից բխող այլասացության շերտերով, ինչպէս և «այգին չորս կողմից ցանկապատելու», ուր հրեական ժողովրդի մասին է խոսվում¹⁶, «մշակներին վարձով տալու», «որթատունկի ժամանակ բերքից բաժին պահանջելու» և այլ նշանների ու դրվագների վրա,

¹¹ Տե՛ս Բարսեղ Շնորհալի, էջ 174:

¹² Յովհաննէս Ծործորեցի, 464:

¹³ Առավել մանրամասն տե՛ս Սարգիս Կունդ, էջ 465:

¹⁴ Անանուն, Մեկնութիւն սրբոյ Աւետարանի Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ ըստ Մատթ. թէոսի, էջ 294:

¹⁵ Տե՛ս Ես. ԻԵ 6, Ժող. Թ 7 և այլն:

¹⁶ Տե՛ս Յովհաննէս Ծործորեցի, էջ 461:

որոնցից յուրաքանչյուրը մի յուրահատուկ իմաստային շերտ է հաղորդում «Չար մշակների» առակին, սակայն կարևոր է, թե ի վերջո ինչ նպատակով է պատմվում այս առակը, և որն է նրա հիմնական խրատը:

Առակի ուղղակի հասցեատերերը փարիսեցիներն ու օրենսգետներն էին, ինչը միանշանակ երևում է Փրկչի հետևյալ հարցադրումից՝ ի՞նչ պիտի աներ այգու տերը, երբ գալով իր այգին, տեսավ իր ծառաներին և որդուն սպանված (Մատթ. ԻԱ 40): Եվ նրան պատասխանում են. «Ասեն ցնա. Չարսն չարաւ կորուսցէ. և զայգին տացէ այլոց մշակաց, որք տայցեն նմա զպտուղս ի ժամու իւրեանց» (Մատթ. ԻԱ 41): Եվ Քրիստոս պատասխանում է օրենսգետներին. «Չիցէ՞ երբէք ընթերցեալ ձեր ի գիրս. Զվէմն՝ զոր անարգեցին շինաւղք, նա եղև գլուխ անկեան. ի Տեառնէ եղև այս, և է սքանչելի յաչս մեր» (Մատթ. ԻԱ 42): Նմանօրինակ հարց չէր կարող տրվել անուսում մարդկանց, քանի որ ակնարկվում են Հին Կտակարանների գրքերը, իսկ դրանց ծանոթ էին միայն փարիսեցիները և օրենսգետները: Նրանք էին հենց այն «շինողները», որոնք չեն գիտակցում և դեն են նետում այն «վիմաքարը», որն «անկյունաքար» պիտի դառնա:

Եվ վերջապես, առակը քրիստոնեական համայնքներում արծարծվել է և թափանցել Պահլի շրջանի ծիսակարգ, շնորհիվ նրա ամփոփող տողերում տրվող՝ այգու և մշակների այլաբանություն լուծման, իբրև կանխատեսում, որ այգու պտուղները վերցվելու են հրեաներից և տրվելու են այլ ազգերի¹⁷, ովքեր պատրաստ կլինեն ընդունելու դրանք¹⁸, ինչպես և խոստումը՝ ովքեր դեմ կգնան այդ ժայռին, պիտի փշրվեն: Եվ Քրիստոսի երկրորդ Գալստյան մասին այս այլաբանական վկայակոչումն է նաև այն հիմքը, որով առակը իր հաստատուն տեղն է գտել Մեծի Պահոց շրջանի ընթերցանության տրամաբանության մեջ: Հարկ է խոստովանել, որ առակային ժանրի առաջարկած այլասացության հնարավորությունը միջնադարյան այս կամ այն հեղինակին թույլ է տալիս տարվել այլաբանության և խորհրդաբանության նորանոր շերտերի որոնմամբ: Օրինակները բազում են՝ «Թխմորի» կամ «Սերմնացանի» առակները և այլն: Այսպիսով, եկեղեցու հայրերը, իսկ հետո և մեկնիչները, միմյանցից փոխառելով, ապագա սերունդներին են փոխանցել ճշմարիտ քարոզի ոչ միայն ընդհանուր դավանաբանական նախանյութը, այլև, Աստվածաշնչի տարբեր Գրքերից ի մի բերելով թեմային առնչվող սուրբգրային տնահամարները, գերծ են պահել ապագա քարոզիչներին նյութի սխալ ընկալումներից: Հատկապես առակների մեկնության պարագայում՝ սիմվոլների այսօրինակ կառույցները չափազանց տեսանելի են և ավանդաբար կայուն: Այլաբանական մտքի ներունակությունը

¹⁷ Տե՛ս Սարգիս Կունդ, էջ 465, Յովհաննէս Մործորեցի, էջ 467-8, Գրիգոր Տառնացի, Աւետարանական առակների մեկնութիւն, Ս. Էջմիածին, 2013, էջ 153:

¹⁸ «Զի բարձցի ի ձէնջ արեայութիւն Աստուծոյ, և տացի ազգի որ առնիցէ զպտուղս նորա: Եւ որ անկցի ի վերայ վիմիս այստրիկ՝ փշրեսցի, և յոյր վերայ անկցի՝ հոսեսցէ գնա» (Մատթ. ԻԱ. 43-44):

զսպանակի նման կարող է բացվել հարյուրամյակների ընթացքում, և մեկնություններն ուսումնասիրելիս մենք դյուրությամբ կարող ենք դիտարկել, թե՛ այդ ծավալման ընթացքը, թե՛ մշտապես որոշակիացնող, փոխհաջորդող կանոնականությունը:

ОГАННЕС БЕЙЛЕРЯН
ТОЛКОВАНИЕ ПРИТЧИ “О ЗЛЫХ ВИНОГРАДАРИХ”
В АРМЯНСКОЙ СРЕДНЕВЕКОВОЙ ПРОПОВЕДНИЧЕСКОЙ
ЛИТЕРАТУРЕ

Ключевые слова: Евангелие, притча, истолкование, аллегория, хозяин, слуга, Отцы церкви, традиция.

Некоторые библейские притчи евангелисты излагают, по-разному акцентируя те или иные эпизоды. Первичной целью толкователей было не только проведение параллелей между этими отрывками, но и раскрытие общего и главного послания Евангелия, которое возможно понять, только если удастся выявить все семантические и контекстуальные слои конкретного слова или эпизода.

Отцы Церкви, а позже и толкователи, не только передавали основы истинной доктринальной проповеди, но также старались извлечь из Библии все соответствующие стихи, касающиеся данного эпизода. Особенно в случае интерпретации новозаветной притчи, эти символические структуры ярко выражены и традиционно стабильны.

HOVHANNES BEYLERYAN
THE INTERPRETATION OF THE “PARABLE OF THE WICKED
HUSBANDMEN” IN ARMENIAN MEDIEVAL SERMONS

Keywords: Gospel, parable, interpretation, allegory, lord, servant, Fathers of the Church, tradition.

There are examples of apostles retelling well-known biblical parables, variously highlighting the episodes. The initial purpose of the commentators was not only to draw parallels between these passages, but also to reveal the main message of the Gospel, which may be comprehensible only in case of identifying all the semantic and contextual layers of a given word or episode.

Church fathers, and later on also commentators, enriched the legacy of previous authors not only by passing on the fundamentals of a true doctrinal preaching, but also by collecting from the Scriptures all the verses relevant to a given episode. Particularly, in case of the interpretation of the New Testament parables, these symbolic structures are vividly expressed and traditionally immutable.